

Mer av det som ikke virker ?

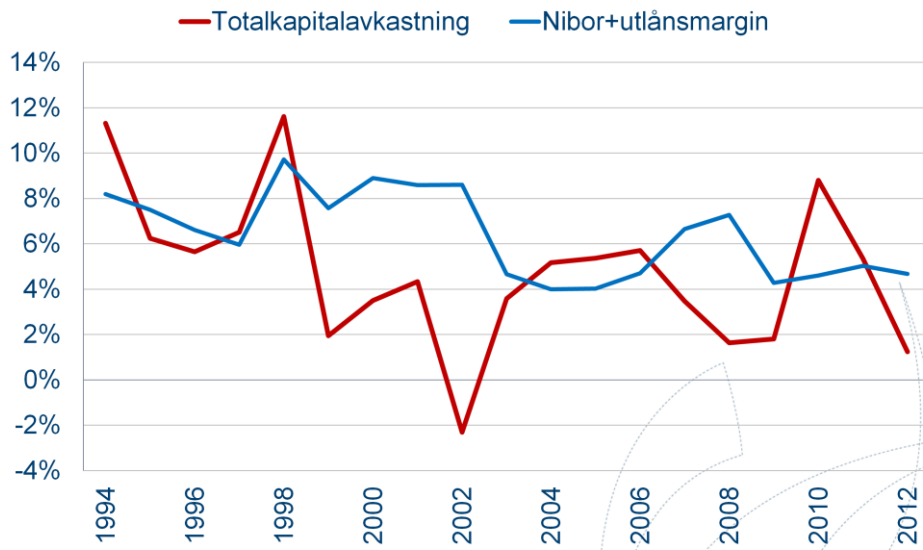
Et kritisk blikk på fiskeindustrien som distrikts- og sysselsettingspolitisk virkemiddel.

Edgar Henriksen

Rekordhøy ressurstilgang, men industrien sliter!

- Lønnsomhet diskuteres i lys av:
  - Sterke svingninger i mengde og kvalitet på råstoff
  - Næringsorganisering med liten fleksibilitet i en omskiftelig verden
- Forventninger om at industrien skal være et distriktspolitisk virkemiddel.
  - Er det økonomisk rom?
  - Sterkt sprik i virkelighetsoppfatning!
- Nye politiske signaler!

Lønnsomhet i hvitfiskindustrien

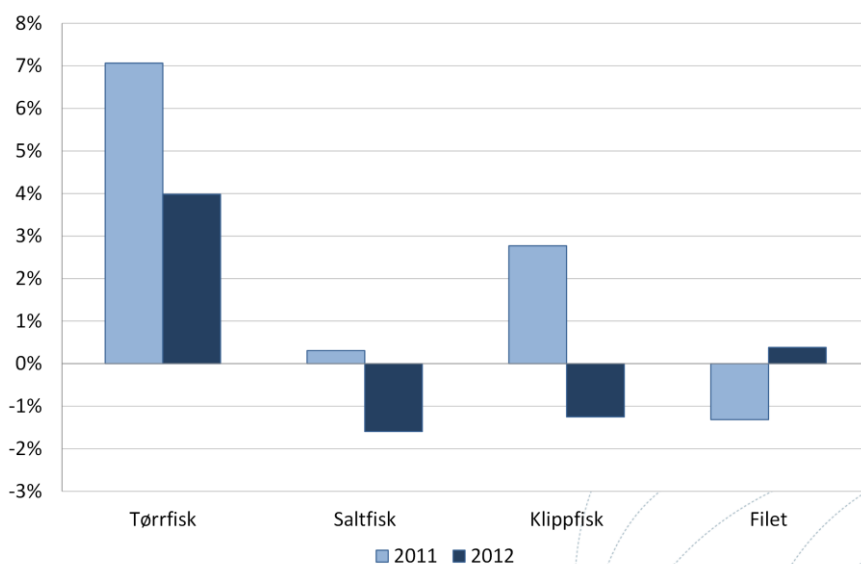
Grøttesten, Båtsfjord, 05.12.2013

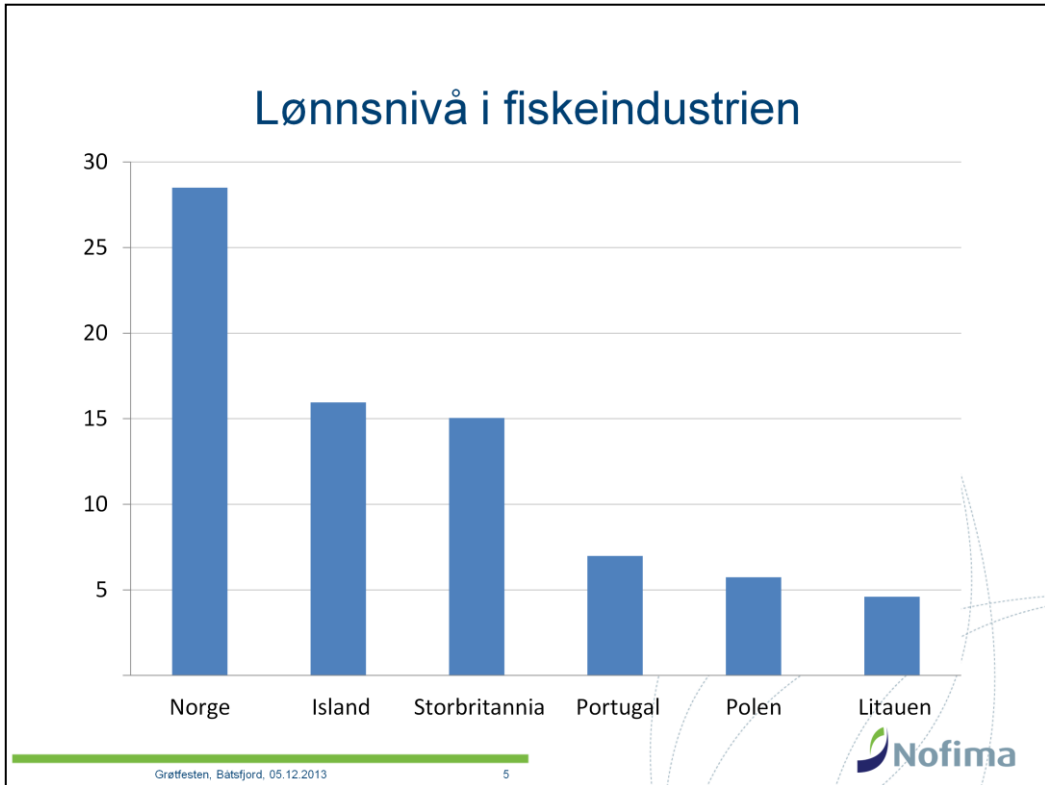
3

 Nofima

Svakere inntjening

Ordinært resultat før skatt i % av driftsinntekt

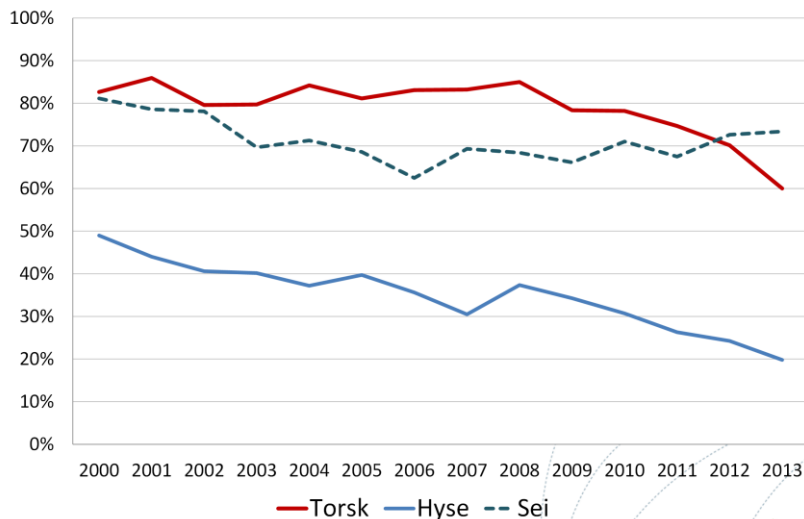

Lønn utgjør 8-18%, råstoff 62-77%, totalt 75%-83%

Økt global arbeidsdeling

Andel bearbeidet (rund vekt)

Grøttfeste, Batsfjord, 05.12.2013

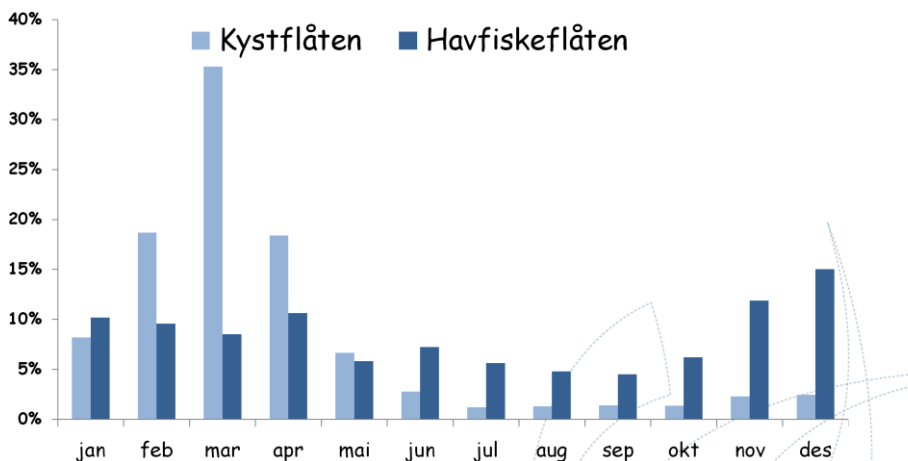
6

Nofima

Tendensen har vært at en synkende andel av råstoff av torsk, hyse og sei har blitt foredlet i Norge. I 2011 ble det eksportert cirka 91 tusen tonn uforedlet torsk (23 % av norske landinger og import fra utlandet), mens det ble importert cirka 30 tusen tonn torskerråstoff til Norge. For hyse er tilsvarende tall 118 tusen tonn (73 % av norske og utenlandske landinger) og en import på 4 tusen tonn. Stort sett all fryst hyse og en stor del av den ferske eksporteres uten videre bearbeiding. For sei er tallene henholdsvis 64 tusen tonn og 0,5 tusen tonn (31 % av norske landinger). Til sammenligning så er andelen omsatt uforedlet norsk laks ca. 78 % i 2012.

Begynnelsen av 1990-tallet var preget av liberalisering av konkurranseforhold internasjonalt og økt internasjonal arbeidsdeling. Endringene medførte til økte utenlandske leveranser av fersk torsk og hyse i norske havner. Økt internasjonal etterspørsel etter, og høyere priser på fryst råstoff, førte i samme periode til at norske trålere og autolinefartøy utstyrte seg for å levere fryst fisk. Etter hvert fulgte russerne etter. Også fartøy i den større kystflåten har de siste årene levert økende andel av sine fangster fryst. Levering av fryste fangster ble hjulpet fram av at det ble etablert en rekke såkalt nøytrale fryseterminaler på Vestlandet og i Nord-Norge. Samtidig med økte landinger av hvitfisk i norske havner økte også den internasjonale konkurransen om fryst råstoff. Resultatene er at en økende andel av fangstene har blitt landet fryst. I 2011 ble 38 % av torsk, 68 % av hysa og 49 % av seien fra norske fartøy landet fryst. Utenlandske fangster landet i Norge har etter år 2000 er nesten uten unntak fryst.

Norske fartøys andel av landinger av torsk etter måned i perioden 2000 – 2010

Torskekonferansen, Tromsø 31.10.2013

7

Nofima

De fleste norske fiskerier har et tydelig sesongpreg. Størrelsen på fisken og verdifulle biprodukter (lever og rogn) gjør at prisene også varierer over året. De er åpenbart rasjonelt for fiskeflåten å fiske når inntektene er høye og framfor alt kostnadene lave. Når fartøy ønsker å delta i flere fiskeri, er det en ytterligere motivasjon for å ta opp kvotene raskest mulig for å rekke over alt.

I hvitfiskindustrien, og spesielt for filetindustrien har sesongpreget ført til mangel på råstoff i andre halvår. Dette har skapt problemer både for helårlig tilstedeværelse i markedene for ferske produkter og for helårlig sysselsetting. For produksjon av saltfisk, klippfisk og tørrfisk er sesongprofilen heller en fordel enn et problem. Fryst stor torsk og sei anvendes også i stor grad til klippfiskproduksjon. Denne fisken fanges når det er gunstig og danner grunnlag for en effektiv og helårlig produksjon. For den lønnsomme tørrfiskproduksjonen sammenfaller sesongtoppen med de beste tørkeforholdene.

Av hensyn til avviklingen av fiske, spesielt for den minste kystflåten, har fiskerimyndighetene vært tilbakeholdende med periodisering av fartøyskvotene. I stedet har man satt av kvote til ulike frivillige reguleringstiltak for å stimulere til leveranser utover høsten. Ordningene har til en viss grad fungert når det gjelder å øke leveransen av fersk fisk ut over høsten. Det svært kostnadseffektive vinterfisket etter torsk, som i tillegg treffer den mest verdifulle delen av bestanden, gjør imidlertid at sesongfiskeri er fangstøkonomisk meget rasjonelt. Selv om det ut i fra hensyn til marked og helårlig sysselsetting kan være ønskelig å dempe toppen, så vil den med stor sannsynlighet alltid være der.

Syssetling og bedrifter

	1995	2012	Endring	Samlet ending
Filet	3 279	735	-78 %	-51,5 %
Konvensjonell	3 391	2 500	-26 %	

- 4 av 10 hvitfiskbedrifter borte
- Sterk konkurranse om arbeidskraft
- 42 % av arbeidskrafta kom fra utlandet i 2012
- Bekymringsmeldinger:
  - Hygiene
  - Kvalitet
  - Juks
- Organisert for raskest mulig avvikling av fiske ikke høyest mulig verdi.

Grøttesten, Batsfjord, 05.12.2013

8

 Nofima

I 1995 og 2012 ble det landet omtrent like store mengder torsk i Norge. Antall hvitfiskbedrifter ble imidlertid redusert med 40 % fra 1995, mens sysselsettinga er redusert med 51,5 %. Det har skjedd to ting med filtebedriftene: Nedleggelse av bedrifter eller omlegging av produksjon til konvensjonell produksjon, som er mindre arbeidsintensiv.

Nedgangen i antall fiskere er i samme periode på 49,1 %. Selv om tallene omfatter hele fiskeflåten er det rimelig å anta at dette gir et noenlunde riktig bilde også av sysselsettingsnedgangen innen torskfiskeriene.

Politiske forventninger

- To høringsrunder på leveringsplikt og produksjonsplikt.
  - Sterke forventningen til filetbedriftene med tilhørende trålere skal ivareta et samfunnsansvar.
    - Ønske om politisk kontroll på hva som skal produseres og hvor.
    - Krokfanget ikke trålfanget.
- Sterk kontrast til den generelle næringspolitikken
  - Rec (Herøya og Glomfjord)
  - Södra Cell (Tofte)
- Nye signaler fra Nærings- og Fiskeridepartementet
  - Global matforsyning og nasjonal velstand!
  - Hvordan responderer nordnorske næringsaktører og politikere?

FKD sendte forslag til innskjerping av leveringsplikten, som inneholdt kjøpsplikt så vel som bearbeidingsplikt for torsk og hyse, ut på høring høsten 2012. I midten av juni konkluderte FKD med at forslagene ikke skulle iverksettes fordi "situasjonen i hvitfisknæringen har blitt betydelig forverret, som en følge av den økonomiske krisen i våre største eksportmarkeder".

Høringssvarene bekreftet og tydeliggjorde konflikten rundt trålernes leveringsbetingelser så vel som fiskeindustrien som virkemiddel for sysselsetting og bosetting. Mens de nordnorske politiske organene, som lot høre fra seg, ga sterk oppslutning til forslagene til innskjerping, så bemerket de berørte bedriftene at dette ville føre til at en fra før dårlig lønnsomhet, ville bli verre. Produksjonsplikt, spesielt for hyse var det mest problematiske, og den ville kunne føre til konkurs. Næringsorganisasjonene som uttalte seg mente med få unntak at det hverken er økonomisk rom for dette, eller at det er ønskelig å gripe inn i bedrifters disponeringer på denne måten. Mens fiskernes organisasjoner uttrykker bekymring for at dette vil svekke kystflåtens muligheter for leveranser, så ber FHL om en prinsipiell opprydding. En løsning som FHL kan gå inn for er generelle industrikvoter.

Høringssvarene illustrer det store avviket det er mellom forventninger fra politiske miljøer i Nord-Norge om innfrielse av "samfunnskontrakten", og hva industrien ser seg i stand til å levere. Forventningen om at filetbedriftene med tilhørende trålere skal ivareta

et samfunnsansvar, samtidig som de skal være konkurransedyktige aktører i et globalt fiskevaremarked, ser ut til å være like seiglivet som den er vanskelig å innfri.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fkd/pressesenter/pressemeldinger/2012/strammer-inn-leveringsplikten-for-torske.html?id=707079>

http://www.regjeringen.no/upload/FKD/Vedlegg/Hoeringer/2012/Leveringsplikt_for_torsketraalerne/hoeyringsnotat.pdf

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fkd/pressesenter/pressemeldinger/2013/bekymret-for-situasjonen-i-hvitfisknarin.html?id=730726>

Kan vi modernisere fiskerinæringa når «hovedtrekkene i fiskeripolitikken ligger fast»?

- Modernisere råstoffmarkedet
  - Reguleringer og prissystem som demper i stedet for å forsterke svingninger
  - Riktig prising av kvalitet
- Bedre samhandling i verdikjeden for å øke verdien.
  - Flexibilitet for å takle skiftende omgivelser
  - Organisere for samhandling eller motsetning.
- «Verdens fremste sjømatnasjon» uten en lønnsom hvitfiskindustri?
  - Lønnsom industri kan betale bedre fisk og arbeidskraft!
  - Forutsetning for mangfold og sysselsetting på kysten

Det arbeides i dag med nye teknologiske løsninger som både er rettet mot fangsthåndtering om bord i fartøy og effektivisering av produksjonsprosesser i fiskeindustrien. Teknologiske løsninger for å automatisere bløggeprosessen om bord i fartøy, for å sikre raskest mulig blodtapping, er under utvikling.

Dette har potensial for å bedre kvaliteten spesielt på store fangster.

Forutsetningen for at teknologien skal tas i bruk i så stor skala at den gir markerte bedringer på kvaliteten, er enten at det gir en prisgevinst til fisker, eller at den nye kvalitetsforskriften i motsetning til den gamle blir håndhevet.

Store deler av filet produksjonen er i dag maskinell, men manuell trimming er fortsatt arbeidskrevende. Det finnes i dag løsninger for påvisning og fjerning av tykkfiskbein, men ikke for fjerning av kveis. Løsninger for å detektere og fjerne kveis er innenfor teknologisk rekkevidde, men det er usikkert om det er et tilstrekkelig stort marked for utstyret til at teknologileverandører er villig til å ta kostnader og risiko ved utviklingen.

Det er på ingen måte er rasjonelt å regulere bort de åpenbare kostnadsfortrinnene som ligger i sesongsvingningene. Det er imidlertid på sin plass å påpeke at reguleringsregimet kombinert med minsteprissystemet i torskefiskeriene, heller forsterker enn demper svingningene. Hensynet til en mest mulig effektiv avvikling av kystfisket ser alltid ut til å veie tyngre når praktisk fiskeripolitikk settes ut i livet, enn hensynet til industriutvikling, markedsutvikling og verdiskaping.